

1711 12/29 6 1/2 pignori data

Sammelbet!

D 1507

2

DE

**CERTAMINIBVS
ERUDITORUM RITE
INSTITUENDIS**
DISSERTATIO

Quam

AUXILIANTE GRATIA ALTISSIMI
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO

GVILIELMO HENRICO

DVCE SAXONIE JVLIIACI CLIVIE MONTIVM AN-
GARIÆ ET WESTPHALIE reliqua

Amplissimi Philosophorum Ordinis consensu

In Academia Jenensi

D. Maji. A. D. MDCCX
publico eruditorum examini submittent

PRÆSES

IO. IACOBUS LEHMANN

ERFF. PH. M. & TH. C.

ET RESPONDENS

IO. GVILIELMVS LUDOLFF

ERFF. PH. & J. V. C.

J E N Æ,

LITTERIS MULLERIANIS.

DE
CERTAMINIBVS
ERUDITORVM RITE
INSTAURANDIS

DISSERTATIO

AVCTORE

AUXILIANTIBVS GRATIA ET TESTE
RECTORIS HANNOVERENSIS
SERENISSIMO PRINCIPIS SEBASTIANO
DOMINO

GUILIELMO HERRICO

IO. IACOBUS HANNA

IO. GUILIELMVS LUDOLFF

PLATEA GÖTTINGENSIS

CAP. I.

De Certaminibus eruditorum in genere.

CONSPECTUS.

§. I. Institui ratio & occasio. §. II. Quanam potiora certaminum eruditorum genem & quodnam nostrae imprimis sit translationis? §. III. Certaminum, quibus veritatem defendere conamur, in ipso statu integro dantur vestigia, a quo ad nostra usque tempora quidem propagata, at variis artificijs mutata, quid? quod valde corrupta sunt. §. IV. Quid sit certamen? §. V. Ad illud non sufficit unus. §. VI. Eruditi requiruntur certantes. §. VII. Quid sit vera eruditio? §. VIII. IX. Intellectus emendatio. §. X. Quanam certaminum vitia ex nondum emendato suam intellectu? §. XI. Voluntatis emendatio. §. XII. Quanam vitia ex minime emendata deriverent voluntate? §. XIII. Non decet vel nulla vel levisima exigente causa aggredi certamina. §. XIV. In certaminibus argumenta contraria legitime & modeste conferri debent. §. XV. De re vel necessaria vel vere utili instituenda sunt. §. XVI. An de rebus theologicis certare liceat? §. XVII. Gloriam DEI, proximi & sui ipsius adificationem, speciatim veritatis culturam pro fine agnoscere tenentur certantes. §. XVIII. Quotuplicia haec sint certamina?

A

§. I.

Um thema quoddam certas ob causas é Philosophia rationali depromendum atque dissertatione academica pertractandum quærerem, incidebam forte in Logicæ, ut vocatur, artificialis natales, & progressus. Cognoscebam, quod Diogenes Laërtius ex Aristotele referret, Zenonem Eleatem & dialogorū & dialectices fuisse autorem. (*)

Hunc secutos esse alios, Socratem præprimis, Platonem atque Aristotelem, rem magis magisque exasiantes. Quorum occasione autem haud obscure animadvertēbam, studium Logicum prima ætate nimis fuisse angustum, disceptationibus cum Sophistis utramque paginam facientibus. Mirabar exinde, viros & ingenii alacritate pollentes, & opum auxilio non raro suffultos nunquam altius extulisse caput, majoraque in cognoscendo præstitisse intellectu, quem tamen vera Logica curatius explorandum emendandumque vindicare sibi debeat. Verum enim vero, ut ad majorem raperer admirationem, efficiebant illi, qui sequentium seculorum cursu ne micam ferme veteri addidere cognitioni. Omnium tandem maxime deplorandos judicabam, qui luce rationis jam longe clarius lucente, in celebri tamen veterum adhuc versantur cæcitate. Illi enim & hodie Logicam artemque disputandi pro uno & eodem habere, nunquam erubescunt, quicquid etiam verbis excusare annitantur. Sunt namque plurimi, qui summo Logicam excolunt opere, ad vanas tamen disceptationes vix sunt apti, nihil interim aliud exoptantes, quam ut hanc falso sibi pervasam modo caperent felicitatem.

(*) *Lib. III. in vit. Archytæ Dionys. & Lib. IX. in vit. Zenonis.*

tem. Exinde quoque factum esse coniciebam, ut, qui hodiernis temporibus, se Logicam didicisse, aliis ostendere desiderant, inutile saepe, prudentemque hominem minime decens aggrediantur certamen. Hac ita consideranti varia de certaminum varia ratione sese offerebant cogitationes, quae, meditatione ulteriori facta, ita augebantur, ut firmiter decernerem, eas exercitatione quadam publica proponere, & quanam aliorum de iis mens sit, experiri. Deus rem esse jubeat felicem.!

§. II. Certaminibus itaque, meo judicio, maxime implicantur eruditi, quoties hostes internos, affectus prae-
vros, bonaeque menti rebellantes, delassare student, atque deprimere; quoties hostes externos, mores intellige aliorum effrenatos, emendando vincere conantur, odio interim & invidiae, negotii hujus plus quam fidelissimo comiti, mira cedentes modestia; quoties denique aut veritatem invenire, aut confirmare, & adversus hostium insultus defendere allaborant. Primum genus certaminum in multis, qui, sub nomine signoque eruditionis ut plurimum spurio, mortalibus innotescunt, desideratur potius, quam observatur, ut adeo frequens usu non veniat, cum tamen, ut frequentissimum fiat, omnino sit exoptandum. Alterum quoque raris accensetur avibus. Efficit enim eorum, quibus incumbit aliorum emendare mores, vel ipsius rei ignorantia, vel modi decentis imperitia, vel animi impatientia & morositas, emendandorum item contumacia & ignavia, ut quilibet molestum hunc fastidiat laborem; non dicam, odio invidiaeque paululum cedere, didicisse paucissimos. Ultimum tandem certandi genus, cum multo frequentius ac priora ab eruditis exerceri videatur, id expertum est favoris apud loquendi usum, ut sibi ferme soli certaminis vindicet nomen. Quapropter & nos, in iis, quas nunc molimur, meditationibus, haud alium adhibiturum simus significatum, atque hunc, ab usu & re nobis valde commendatum.

§. III. Certaminibus defendendæ imprimis veritatis, deplorandam hostes ejus præbuerunt occasionem. Antiquissimus enim, sed infensissimus veritatis oppugnator fuit diabolus, vaser mendaciorum pater. (*) Hic cum ob stultam superbiam, justo DEI decreto, amississet antiquum, quo gaudebar, splendorem, noluit ex invidia, quietam amplius concedere hominibus salutem, noluit exinde veritatem, unicam salutis mortalium viam, salvam relinquere atque incolumem. Ad Evam itaque se contulit, eamque ad certamen provocavit, negans a DEO datum de arbore vetita interdictum. Hæc cum rem distincte explicando, satis apte respondisset, impie regessit Satanas, DEUM ex invidia forsitan, quod abominanda est blasphemia, celasse, homines hujus arboris virtutem, ne, si eam cognoscerent, comederentque arboris fructum, DEO fierent æquales. Quo factum est, ut pravi affectus revelationibus jucundis excitati, Evam ita occuparent, ut brevi superata & se & totum hominum genus in foetidissima præcipitaret vincula. En omnium primum de veritate certamen, ast omnium quoque infelicissimum; quod deinceps post lapsum aliam, diabolo plerumque dirigente, secuta sunt plura. Quæ de contentioso, Cainum inter & Abelem, instituto colloquio referunt Targumistæ, (**) nonnisi satis adhuc probanda admitto. Temporum vero decursu nunquam defuisse certaminum exercitia, ex variis vestigiis facile quis conjicere poterit. Hiobum cum amicis disputando se vinum præstantem ex mente quorundam Ecclesiæ patrum adducit B. DURRIUS (***) Apud gentiles, cum indies cresceret Sophistarum turba, multum cum iisdem congregari non recu-

(*) Job. VIII. v. 44. (**) Autor Targum Hierosolymitani & Pseudo Jonathan. h. l. Confer PFEIFFERI Exercit. de Colloquio Kaim & Abelis, que in selectis prima est. Thef. II. seqq. (***) In Isagoge in l. d. Arist. MICH. PICCARTI, quam notis usubique theologicis auxit p. 125.

farunt. Quid Christi & Apostolorum tempore hac in re fit gestum, sacra passim docent pandectæ. Nec omnibus post Christum seculis aliam fuisse rerum faciem, testes sunt tot Concilia, tot Synodi & Colloquia. Quibus ita positus nullo negotio conjicere licebit, nunquam plane defuisse veritatis oppugnatores, nunquam defuisse ejusdem defensores, & quod sequitur, nunquam defuisse certamina. Hodie in pestilentissimam Christianorum maculam eo perventum est, ut controversias indeque fluentes contentiones cumulare, magnæ sibi ducant gloriæ mortales. Disputant, rixantur, pipulo semet differunt, ac si per legem expressam ita sancitum. Exinde est, quod disputare & concitari difficilia sint dijudicatu.

§. IV. Genuina itaque a spuris eruditorum dignoscere certamina, cum valde necessarium sit ac proficuum, haud frustraneum suscipere laborem videmur. perspicuam concipientes genuinorum explicationem, quo spuria eo felicius cognosci & evitari queant. Finis rei nos edocet, tunc demum legitimum & genuinum esse certamen, quando duo pluresve eruditi, exigente ita vel rei, aut famæ necessitate, vel minimum studiorum promovendorum ratione, argumenta contraria debiti ponderis, circa rem vel necessariam, vel vere utilem, legitime modesteque conferunt, ut exinde ad majorem DEI gloriam, nostramque felicitatem, veritas vel plenius inveniatur, vel inventa confirmetur, & ab erroribus vindicetur. Certatim proponi solent argumenta, unde & nostrum certandi genus nomen sortitur. Cavendum proinde sedulo, ne animo infenso, proximique tamam labefactante, veritatem vero occultante, adoriatur certamina, eaque stratagematum plane illicitorum colluvie, dolo item aut alia vi, (*)

A 3

cruen-

(*) ERASMUS in Diatribe de libero arbitrio: *Quicquid forte, inquit, ad manus est, sive canibarum, sive discus, in celum vertitur.*

cruentis æquiparemus conflictibus. Fecit hoc multis retro temporibus misera Sophistarum cohors, cui ita superbienti nihil jucundius, nihil utilius, nihil visum fuit honestius, quam exitiali hoc certaminum abusu vanum captare nomen. Faxit divina benignitas, ut & hodierni cæcitas hujus asectæ meliorem induant mentem, atque tum gloriæ DEI, tum proximi & proprio commodo obesse desinant.

§. V. *Unus certamen constituere non potest, nisi ad instar equitis Don Quichotte pugnare sibi proponat. Argumenta contraria veritatis ergo conferri debent; si quis itaque sibi solus relinquatur, uni consuevit adherere sententiæ parti, cui quoque ita plerumq; se statim sacrat, ut contraria ejusdem vel plane non videat, vel ad minimum non omnia videat, facileque in periculum præcipitari queat præjudiciorum. Ex quo manifestum est, Scholasticorum, GREGORII DE VALENTIA, SVAREZII aliorumque labores, disputationum titulo, tunc temporis valde jucundo insignitos. proprie huc referri non posse, cum vel plane non sint disputationes, vel tantum ceu effectus nomen sibi attribuant causæ, ea quippe complectentes, quæ in disceptationibus fuerunt proposita & ventilata, vel earum occasione adinventa. Duo autem pluresque eruditi, viribus unitis veritatem promoventes, & libentius animi favorem, uni tantum parti addictum, deponunt, & plures vident rationes adversantes, easdemque accuratius dijudicant, & ita facilius veritatem indagant, inveniuntque; nisi data opera eam in ignorantia abyssum detrudere querant, & veritati & sibi met ipsis contradicentes.*

§. VI. *Eruditis concedimus certamina veritatis erga instituta. (*) Eruditionis partes arma sunt ejus generis*

(*) *Paulus quando τὸ ἐλέγχειν commendat Episcopo, requirit prius ut sit δυνατός. Tit. I. v. 9.*

ris certantium, Quemadmodum itaque cruentis in congressibus sine armorum apparatu, vel justam causam habentibus, via consveta, nullus promittendus est finis: sic in nostris quoque certationibus, absque pharetra, aptis instructa telis, quæsitam nos consequi posse veritatem, valde dubito. Ex rerum immotis principiis, accurataque inde scaturiente notitia, desumendæ sunt veritatis conclusiones, desumendæ quæstionum decisiones. His autem destitutus, qua ratione certando felix progredi possit, non video. Quo quis doctior, eo felicior fortiorque erit in veritate eruenda, confirmanda & vindicanda. (*)

§. VII. *Eruditorum autem nomine*, non eos putamus intelligendos, qui vel latinam tantum callent linguam, vel terminorum scholæ sibi compararunt notitiam, vel dudum subtilissimis immergi fuerunt speculationibus, vel alia quæcunque ita sciunt, ne modo nesciant: sed, qui genuinam possident eruditionem, veram nempe, solidam & vivam rerum divinarum ac humanarum, ad nostram & temporalem & æternam felicitatem vel necessariarum vel vere utilium cognitionem. *Veram* diximus, quæ sola ducit ad finem nostrum, qui est veritas. Falsa enim cognitio in errores potius nos reddit præcipites. *Solida* quoque mentionem fecimus, ex intima rerum consideratione provenientis. Ab hac enim pendent & veritatis confirmatio & hostium convictio; cum è diverso superficialia notitia nullum horum efficere possit. *Vivam* autem præcipue requisivimus, quæ ita nostram tangit voluntatem, ut verum & bonum, intellectus ope cognitum, nobis applicandi, per illud nos emendandi, felicitatem consequendi, eamque cum aliis communicandi, efficaci flagremus desiderio. Hæc cognitio anima totius eruditionis vocari meretur, sine qua
& ve-

(*) *Observandum tamen est, si res cum haste agatur, fieri, ut is modo sit eruditus, qui veritatem defendere allaborat.*

& vera & solida mortua est atque frustranea. Huic autem ira munitur eruditioni, indissolubili nexu adhaerent Sapiencia & Prudentia. Illa in necessariorum, summique imprimis boni, applicatione; hæc autem in vere utilium, acquisitione maxime occupata est. Hoc doctorum multos permovet, ut & sapienciam & prudentiam sub eruditionis comprehenderent ambitu. Quem salutarem harum sociarum complexum ad certamina requirere nulli dubitamus, serio exoptantes, ut certaturi sint & eruditi & sapientes & prudentes. Sic felix sperandus certaminum introitus, quem jucundus excipiet progressus, & exoptatus tandem claudet exitus.

§. IIX. Ex his prono fluit anne certaturos tam emendarum intellectum, quam emendatam voluntatem afferre debere ad certamina. *Intellectus emendatio laxiori* significatu, post sui sanationem, & in rebus divinis & humanis complectitur instructionem. Requirit itaque, ut certantes I. *Veritatem invenire sciant*. Finis certantium est veritas, primum inveniendae, post confirmanda, & ab erroribus vindicanda. Qui eam invenire nescit, quomodo confirmabit? quomodo vindicabit? Facit vero ad eam inveniendam maxime I. *cognitio intellectus, ejusque operationum*. Hanc qui sibi comparat, & facile morbos intellectus cognoscet, & commode sanitatem ductu finis perscrutabitur, & mediis adhibitis, felix dirigit operationes omnes, quæ in ideis percipiendis, componendis, ipsaque argumentatione occupantur. Ideas universales a singularibus, distinctas a confusis, claras ab obscuris separabit. Quæ affirmanda veniunt, affirmabit, negabit autem neganda. Universalia, ut res permittit, extendet: particularia, ut res postulat, restringet. Veritates particulares argumentando rite derivabit ex universalibus: universales autem recte applicabit ad particulares. Deinde II. ad veritatem inveniendam conducit quoque *veri ipsius cognitio*. Verum autem

autem cum sit vel certum vel verosimile, & cum utrumque varios admittat gradus, genuinus disputans inter certum & verosimile, utriusque irem inter gradus aptum formabit discrimen. *Methodi* tandem, III. qua ad veritatis inventionem perducimur, *cognitio*, multum commodi afferet illi, qui veritatem invenire conatur. Hac enim manu ducente ab universalibus iisque primis principiis descendet ad particulares conclusiones, quæ quæstionis esse videntur: & ab his rursus ascendet pro scopo ad universalialia. Et quæ id genus alia sunt.

§. IX. Intellectus emendatio II. postulat, ut apti sint disceptantes, *genuinum ex aliorum sermone investigandi sensum*. Qui alios non intelligit, quomodo argumenta cum iis communicare cum fructu possit, non video. Cui itaque animus est, & hac in parte suo legitime fungi officio, diligenter, accurate, sed caute alius inquiret mentem, quam expressit sermone vel oris vel scripto. Ad hanc veritatis investigationem conducet, *sermonem I. ipsum cognoscere, ejusque vitia & virtutes*. Vox obscura distingvenda est a re obscura, ne, si in vocibus hareat obscuritas, ea quaratur in re: & si in re appareat, ne quaratur in voce; nisi in utroque morbum adesse experiamur. Terminorum artis requiri notitiam, quivis perfacile cognoscit. Nam & hos usus civitate latina donavit, adeo, ut in scriptis sæpissime occurrant, sermonibus autem vivis valde quoque misceantur, quorum ignoratio pro nostra hodierna rerum conditione multa parere posset incommoda. Cognitis vero vocibus II. *rem ipsam* attente considerare teneret certans, ut & realem investiget sensum. Optime autem hoc efficere poterit, perpendendo (a) Autorem loquentem, scribentemve, cujus sit eruditionis, religionis, status, affectus & inclinationis? (b) considerando objectum, de quo sermo est; (c) antecedentia & consequentia conferendo; (d) connexionem cum doctrinæ analogia examinando,

nando; (e) autoris fundamenta prima ac præcipua inspiciendo, & ad illa veritates particulares, ab eo assertas, dijudicando. Et quæ alia sunt, quæ Hermenevtica nos docere solet. Non sufficit autem aliorum modo assequi mentem & sententiam, sed III. in disputantibus, *adversariorum opiniones dijudicandi*, requiritur *scientia*. Quamvis enim alias argumenta quis intelligat, si autem dicere nequit, verane sint an falsa, finem certaminis genuinum nequaquam obtinebit. Vera enim non cognoscens, pro falsis forsitan habebit, confundetque hæc cum illis. Falsa vero, cum non curate videat, pro veris reputabit facile; qua confusione nunquam eliciet veritatem, quæ tamen præcipua certantium est meta. Judicium de sententiis aliorum exhiberi poterit, si quis I. interpretandi gaudet habitu; II. rei dijudicandæ accuratam possidet notitiam, fundamentorum & eorum, quæ superstructa sunt, nexum habens perspectum; III. præjudicia deponit & affectus; IV. purum & simplicem erga veritatem fovet amorem. Argumenta porro cum a disputantibus conferri debeant, his quoque IV. *veritatem communicandi*, speciatim vero controversendi disputandique modum legitimum scire incumbit. Ubi quadrata miscentur rotundis, omniaque confuse proferuntur, finis rei minime attenditur atque acquiritur. Decenti ordine, & qua fieri potest, perspicuitate, innocentique brevitate rem protulisse, immane quantum afferet ad veritatis cognitionem, hostesque convincendos. Cætera cum in sequentibus commodius tractentur capitibus, merito illis reservamus. Ut tandem omnibus instructi sint certantes, quorum auxilio finem præscriptum feliciter consequi valeant, V. præcipuo intellectus demum requisito, *solidam* enim & *vera rerum gaudere debent notitia*. Ea qui imbutus est, palmam longe certius est reportaturus. Sed num hæc ratione a certaminibus abigendi, qui non omnem quidem emensi sunt eruditionem,

nem,

nem, fundamenta tamen jecerunt haud exigua, quæ quodidie augendi mirificam fovent cupidinem? Qui sano intellectu eam modo cognoverunt rem, in qua disputatio-
ne publica exercere se student, quomodo jure excludantur, non video. Alia aurem res est cum adversario astuto congregari, & nullis eidem resistendi, non dicam eum convincendi, instructum esse viribus. Qui adeo sunt rudes, merito ab ejus generis arcentur conatibus: hi enim veritatem non modo nunquam inveniunt aut confirmant, sed, si quam habent, perdunt facillime. Quo facto, ne se dent turpiter, ad inanes confugiunt sermones, cuius auditu ingratos.

§. X. Quoties vero contra hæc salubria peccetur, requisita, omnis fere docet dies. Lubens enumerassem, quæ vitia sæpius, quæ rarius item occurrant, nisi iis, qui vitia sua amant, quorum numerus non exiguus, nihil molestius esset, atque in veritatis concione, agere auditores. Perspicuitatis faciliorisque applicationis ergo, varia subjecissem exempla, nisi totus testetur orbis, exempla esse odiosa. Veterum asserre errores, non adeo exitiale parit odium; sed & fructus abest, cujus gratia adducuntur. Maxime namque consueverunt mortales priorum seculorum actiones accusare, præsentis vero ætatis vitia excusare. Quo ipso ad propriorum defectuum nunquam perventuri sunt agnitionem, multo minus correctionem. Ad hoc miseriæ nostræ fastigium perduxit nos diabolus. Interim spero, fore, ut sequentia annotasse, facile condonent, cum speciatim feriat, nullus; quid nocebit, si generatim ii tantum petantur, quibus recensenda adhærent macula? Multi, fere dixissem plurimi sunt, qui perquam audacter ineunt certamina, omnium tamen minime veritatem invenire aut defendere didicerunt. De intellectu, præter nomina trium mentis operationum, vix quicquam cognoscunt, vitia ejusdem plerumque nesciunt,

virtutes ignorant. Sophisticationibus præjudiciisque rem omnem peragi putant. Vocabulorum ambiguitate aut, obscuritate quendam confundere, maximo sibi vertunt honori. Et cum omnem philosophandi gloriam ac finem quærant in terminorum notitiâ, nunquam sibi persuadent, scientiarum artiumque libros satis repletos esse terminis, ut vocant, technicis; hinc quoties minima fert, occasio, novos fingere posse, privilegium appellant. Distingunt, sed certissime, quid dicant, sæpe nesciunt. (*) Præjudicia vel autoritatis, vel præcipitantiæ venditant pro cognoscendi principiis, quæ aut probari nequeant, aut non debeant. Quod schola Aristotelicorum aliorumque sequacium nescit, ab hodiernis tamen veritatis cultoribus profertur, novitatis titulo errori æquiparant valde exitiâli. (**). Certum a verosimili nequaquam segregant; alias non adeo sæpe apodictice quid conarentur demonstrare, quod nihil nisi admittit verosimilitudinem. Syllogismum unicum esse, credunt ad veritatem perveniendi medium; hinc quicquid non probat syllogismus, firmiter probatum esse, vix putant. Quomodo hujus farinæ disceptantes mentem

(*) Non plane rejicio distinctiones, quas schola quoque luxurians introduxit; earundem autem miseram applicationem tantum deploro. Quando interdum distinguunt inter notitiâ confusam & distinctam, inter directe & indirecte, crede, notitiâ confusam eandem esse ac plane nullam; indirecte autem germanico idiomate optime explicari posse: mit den Haaren herbey gezogen. (**). JO. CLERICUS in diss. de argumento theol. ab invidia ducto: Quia, inquit, plerique homines parum veritatis amantes, & de se magna sentientes, se ignorantie aut inscitie argui putant, cum quæpiam, quæ antehac ignorant, docentur. Igitur contra eos, qui nova, aut quæ nova judicantur, asserunt, vehementissime invehuntur.

tem alterius investigare, quomodo dijudicare possint, in-
aprico est. Particulares veritates ad aliarum particulari-
um, sepius falso creditarum veritatum, normam examinant,
cum ad universale potius fundamentum sint referenda.
Legitimam controvertendi rationem aut nesciunt, aut ma-
le applicant. Et si tandem rerum in iisdem quaras noti-
tiam, quoties invenies, dari vacuum? Hæc & alia plura,
ab intellectu maxime pendent non satis erudito; quæ ve-
ro voluntati affectibusque pravis veniant ascribenda, se-
quentibus tangemus.

§. XI. Multæ circa intellectus pariter ac voluntatis regi-
mè moveri solent quæstiones atq; controversiæ, quas autem
nostras facere pagellarum prohibet proposita brevitatis. (*)
Hoc penitus introsipientem se docebit experientia, quod
voluntas ejusque motiones magnum habeant cum intel-
lectu commercium, adeo, ut eundem & bene dirigere, sed
& pessime corrumpere queant. Hinc quamvis in certa-
minibus eruditorum intellectus maxime sit occupatus,
quia tamen vitia voluntatis præcipuos in intellectu pro-
creant defectus, (**) ne hac ratione, voluntate deprava-
ta, & intellectus faciat naufragium, emendanda quoque
erit voluntas cum motibus suis atque propensionibus. Hoc
pacto intellectus non modo non impeditur, sed potius
adjuvatur in operationibus, veritatis ergo insituentis.
In voluntatis autem emendatione, cum plura sint atten-
denda, quam nostra capere possit tractatio; potiora
tantum seligenda sunt momenta, ea nempe, quæ im-
pris finem nostrum reddere videntur facilem. Omnium
B 3. praci-

(*) Vid. interim Dn. D. GERHARDI Schediafma von den
Verstand und Willen. M. Musgii Diss. de causis errorum
ex moribus hominum quoque derivandis. §. VII. seqq.

(**) Magnif. Dn. D. BUDDÆUS in Phil. Instrum. P. I. c. II.
§. 31. seqq. ex professo hoc ostendit.

præcipuum, & quod cætera, quæ ad nostrum negotium
requiruntur, & ουδὲς ostendit, est amor sincerus erga
DEUM, proximum, ipsamque veritatem. (*) Hoc qui instru-
cti sunt, verum inquirere solent pie, modeste, attente, intrepide,
constanter, depositis præiudiciis prævique propensionibus &
affectibus. Quæ omnia suo modulo adhibita disputaturos
maxime ad certamina reddunt capaces. Sic enim non facile
I. impingunt ideas percipientes & distingventes, eas item
connectentes affirmando negandove. Non grave est illis,
inhærere rei considerandæ, donec claram & distinctam,
si quæ datur, natæ sint ideam. Nec facile conjungunt
ideam cum idea, aut disjungunt eandem ab alia, nisi
prius utriusque naturam vel cognatam, vel contrariam,
habuerint perspectam. Sophismata lubentes deserunt.
Errantem adversarium ad regiam reducere viam, ipsi al-
laborant assidue. In opinionibus suis non perseverant
pertinaces, cum falsitas earum vel a minimo monstretur;
id quod hodie maxime optandum esset. Nec Platonem,
nec Aristotelem, nec alios plus iusto amant; veritatem au-
tem

(*) Significantur admodum veritatem cum charitate conjun-
gii Paulus Eph. IV. 15. Κληθευοντες ἐν ἀγάπῃ, verita-
tem sectemur in charitate. Ubi ἀληθεύω, non significat
solum sequi veritatem doctrinæ; sed sincere quoque,
vere & candide se gerere, iam in doctrina & verbis,
quam in amore. ut ex ZANCHIO bene observat LEI-
GHIIUS Crit. S. voc. ἀληθεύω. En harmoniam in ipsa voce?
Qui charitatem non curant, facile descedunt eis παραλο-
λογία. 1. Tim. I. v. 6, & ut idem cit. LEIGHIUS ex BILL-
LINGERO explicat, descedunt ad dissertationem, quæ
nihil differt ab anicularum nugis; quæ tamen si satis longe
sint, inanes tamen & elumbes sine fructu cadunt, adeo,
ut tandem ne ipsæ quidem, quod dixerint, norint, vid. vos.
παραλογία.

rem omni prosequuntur amore. (*) Salebras & ambages evitant, facili eaque recta incedentes ad verum via. Ex aliorum sermone II. caute & candide eruunt veritatem, omissis praesertim praedudicatis opinionibus atque affectibus. Verba ex bona cujusdam auctoris mente profecta, non iniquum detorquent in sensum. Non affingunt adversario opinionem, quae nunquam in ejus venit animum: Et si quis satis se explicat, in apta ejus responsione acquiescunt placide. Falsam in alio non facile supponunt mentem, aut culpandam rei, de qua sermo & disputatio est, ignorantiam, nisi de iis omnibus facti sint certiores. Quaeque potius, ex aliis modeste, quamnam sit vera & genuina eorundem mens. Si aliorum sententias III. dijudicant, iidem accurati sunt ac candidi, adeo, ut, quae vera sunt, indicent absque invidia, corrigant autem fraterne, quae falsa. In ipsa veri communicatione, controvertendique ratione IV. nil nisi ostendunt amorem. Qui ita rebus suis consulunt, iis non facile V. deerit egregiarum rerum notitia. Nullum subterfugiunt laborem, nullum sudorem, modo ut quotidie magis ac magis emendatum sibi acquirant animum. Et hi ipsi sunt, quibus eruditorum palaestra merito est aperienda.

§. XII. Quot autem sunt, qui non DEUM, non proximum non veritatem sincero prosequuntur amore, sed tantum sibi ipsis stolidum exhibent cultum; qui perniciosissimam laborant philantia, cujus ope innumera alia generant mala; imprimis vero voluptatem, ambitionem & avaritiam procreant, ceu filias pestilentissimas? Haec, post maxi-

(*) JACOB. MARTINI in *Ped. Log. L. V. c. 15.* scribit: *Amicus Plato, amicus Aristoteles; sed magis amica veritas.*
Sic etiam in *Disputationibus theologicis*, amicus Lutherus, Chemnitius, & omnes Theologi; sed magis amicus Christus & ejus verbum in *S. literis* contentum.

maxime venenata vitia, in quæ præcípites reddunt mortales, maximos quoque gignunt errores. Certamina quod speciatim concernit, plane inepti sunt ad ea discéptantes, si principibus his reguntur vitiis. *Voluptas* enim efficit, ut certantes nihil credibile putent, nisi quod incutere potest voluptatem. (*) Quicquid autem voluptati adversatur, falsum vocatur, Omnem fugiunt laborem voluptuosi, accuratam meditationem respuunt, constantem item & diligentem rerum considerationem negligunt, quæ omnia tamen finis requirit legitime certantium. Exinde fit, ut I. facile ideas falsas concipiant pro veris; II. an universales sint, an particulares, sapius non cognoscant; III. an cum aliis conjungendæ aut disjungendæ, non dispiciant; IV. an aliquid de omnibus, aut de quibusdam dici possit, non examinent; V. quicquid alicujus svadet autoritas, facillime habeant pro certo; & si forte nova proferatur veritas, VI. non inquirent in eandem, sed expectent, donec aliquis eam rejiciat aut culpet, quod ita fati causæ habeant, ut ne eam perscrutentur; VII. aliorum mentem investigare juxta ac dijudicare nequeant, cum magna admodum eos vexet rerum ignorantia; VIII. quæ de *ωρῶν* sunt difficilia, statim pro dubiis aut falsis venditent, ne obligentur, cognitam veritatem ad bonum applicare sinem. Et quæ id genus alia sunt. *Ambitio* porro eadem ratione certaturos adeo depravat, ut verum investigare minime queant. Ambitiosi enim I. a semel recepta hypothesi, quamvis falsâ, recedere, maximæ sibi ducunt ignominia. II. Nulli rei adhibent fidem, nisi quam ipsi in medium protulerunt. III. Nova semper excogitare student, omni licet rei fundamento destituti. IV. Testimoniis celebriorum virorum male detortis novas suas incrustant opiniones. V. Cum eruditis doctrinaque in-

(*) LACTANTIUS Lib. V. insit. div. 5. 1.

clutis contendere anxie quarunt. VI. Eandem cum his viris fovere sententiam, utut valde dubiam, pro suæ eruditionis venditant signo fallere nescio. VII. Ostentationis ergo semper pugnandi vincendique flagrant desiderio. VIII. Si quis inferioris fortis veram quoddam detegat, ceu falsum deprimere nulli erubescunt. IX. Ut oculos omnium in se vertant, evidentissimis contradicunt veritatibus. X. Absurdissima quæque vel concedunt, vel respondendo adducunt, ne tacuisse, aut rem perdidisse videantur. XI. In vocibus hærent, quas hinc inde sectunt, ne ullo modo capi possint. XII. Tandem omnia, quæ ambitionem promovere solent, pro honestis habent aut decoris. En, quem finem quarant hujus farinae disputantes, nonne data opera veritati sunt contrarii? *Avaritia* denique hanc perniciosam sistit thesin: Quicquid utile est, illud pro vero honestoque reputandum. Ex quo principio multæ alia, at satis noxia, derivantur conclusiones. Nostrum quod attinet, negotium, avari disputantes non tam universalioribus advenari audent veritatibus, quam particularibus potius atque singularibus. In genere quoque non nisi inviti & coacti contradicunt iis, quibus lucri sui augmentum debent. Deinde plerumque abjecti sunt animi, totos se sacranes rebus terrenis & caducis, cum potius omnibus his sepositis veritatem sectari debeant. In specie vero si thesis proponatur animo eorundem lucricupido contraria, dubitant primum, an vera sit; postea quando lucri naufragium cogoverunt, plane negant, & nihil aliud agunt, quam ut impediant veritatem. Misce modo cum iis sermones de elemosynis huic aut illi distribuendis; de cibo præbendo huic esurienti, potuque porrigendo illi sitienti, (*) & invenies hæc omnia ipsis aut dubia esse aut falsa. (**) Vides itaque, quid noceat in certaminibus legitimis voluntas non-

C

fatis

(*) Rom. XII. v. 20. (**) Conf. Du. M. MUSIGH. *diff. cit.* §. XIX.

Jegy.

latis emendata. Fatemur quidem, ex aliis vitiis secundis v. c. ex metu, invidia, nimia credulitate &c. derivari quodque posse plures species, quæ certantibus in acquirendo fine obesse solent, sed pagina nobis injicit frenum. Qui alia modo cognosceret vitia, in disputationibus facile eorundem deprehenderet vestigia; cujusvis itaque indefessio cætera relinquo examini.

§. XIII. Ex unico hoc latius deducto certaminum requisito nullo negotio aliquis cætera cognoscere posset; animus quippe emendatus eruditusque omnia continet reliqua: Sed vero, cum adhuc plura comprehendat eruditio, & non cuivis ex iis elicere contingat, quæ distincte ad certamina requiruntur, non videmur frustraneum suscipere laborem, si, quæ supersunt, decenti enodemus brevitate. Quemadmodum itaque sapientis est & prudentis, nullum suscipere laborem, cujus finis non adeo est necessarius aut vere utilis; vita enim brevis est, & necessaria multa dantur peragenda, quæ cæteris præferenda sunt: Sic quoad eruditorum concertationes imprudentis esse videtur, quavis occasione, cum quovis congregari homine. (*) Non semper certaminum ope veritas invenitur & defenditur. (**) Nec quavis disputatio sine periculo & damno absolvitur. Nec quivis homo fini certaminum cedit. Audaces itaque & rixosi videntur, qui nulla impellente causa sufficienti & justa, discrimini certaminum se exponunt. Ne dicam, sæpius deflectere disputatio-

(*) D. FABRICIUS in considerat. Theol. p. 585. In omni disquisitione que cum dissentientibus instituitur, dimidiam operæ, ni fallor, conficies; se rigidioris sibi res suas habere finas & moderatiorum mitiorumque dantaxat sententias sub examen voces atque consideres. (***) LUTHERUS sæpius dixit: Veritatem nunquam magis, quam disputando amissam fuisset.

rationes in actiones vanas, inutilesque sermones, de quibus omnino coram iudice extremo nobis reddenda erit ratio; quomodo autem nos excusabimus apud eum, qui intime nostra cognoscit cordium penetralia, qui omnia patefaciet, quæ occulta sunt hominibus, (*) qui ambitionem, invidiam, rixandi pruritus, & quæ sunt alia, in maximum impie certantium ruborem luci exponet? Si autem rei necessitas, aut fama, ipsi quoque veritati noxia, labefactio, aut, si de exercitationibus academicis agitur, studiorum nostrorum ratio id requirat, quo minus institui possit legitimum certamen, nescio quid prohibeat. Confer quæ C. III. §. 1. hac de re sum adducturus.

§. XIV. Certaminibus eruditorum porro maxime proprium esse debet, *argumenta contraria legitime modeste que conferre*. Argumenta non quævis levia, sed quibus debitum inest pondus, conferri debent. Levibus enim qualibuscunque rationibus rem conficere vel plane nullum habet usum, vel non genuinum. His qui veritatem contra hostes defendere, adversariorumque principia falsa, penitus evertere, sibi proponit, similis est ei, qui globulis butyraceis propugnaculum quoddam propugnare vel oppugnare decrevit. Si cum hoste congredi debemus, leviora sane eum reddunt potius contumacem, quem solide convincere tenentur. Levia efficiunt, ut & quæ alias maximam habent verosimilitudinem, pro ficulneis reputentur. Ex intimis itaque, si fieri potest, rerum visceribus eruendæ sunt rationes, quibus verum protegere allaboramus. Si rem apodictice monstrare nequimus; quaramus maxime verosimilia, quibuscum adversariis os obturare pro viribus possimus. Quæ vel nullius vel exigui admodum sunt momenti, nec tyronibus exercendis, nec veritati inveniendæ genuinam afferunt utilitatem. Non autem sufficit ar-

C 2

gumen-

(*) Rom. II. 16. I. Cor. IV. 5.

gumenta conferre, requiritur quoque ut ea *contraria* sint, quæ nempe vel propositæ thesi vel alii prolato argumento contradicant. Si enim in veritate inveniendâ occupamur, quid juvat, argumenta proferre, quæ alterius sententiæ non recte adversantur? quæ ratione commode perscrutabimur, quæ in contrarium latus adferri possunt? Si circa veritatem defendendam versamur, quid proderit hostem iis invadere rationibus, quas & ille pro sua afferre solet sententia, vel quæ plane aliam respiciunt rem finemque? Contrariis iisque, ut diximus, solidis cum oppugnare debemus telis, si dulcem victoriæ spem nobis sumus vendicaturi. Si denique exercitii ergo disputatio instituitur, quisnam fructus erit expectandus, si respondentî non contrariari videamur? Qui vero ex his concludere vellet, certamina feliciter absolvi, contraria si modo reciprocentur argumenta, turpiter falleretur. Nam omne illud exercent, quoque certantes, qui nec intellectus, nec voluntatis, agnoverunt emendationem. Si finem consequi cupiunt disputantes, legitime quoque conferre coguntur rationes, ea sc. ratione, quam prudens postulat veritatis communicatio. Requirit hæc ut I. thesi propositæ recte contradicat opponens, (*) II. respondens accurate formet controversiæ statum. III. Idem examinet, an, quæ opponens protulit, sibi vere contradicant; quo cognito, indicet, si conclusio opponentis suam non feriat thesin; si autem feriat, ad rem ipsam pergat. IV. respondeat vel *concedendo*, quæ vera sunt; vel *distingvendo & limitando* (**), quæ in se sunt particularia, sed ab opponente universaliter adducta; vel *negando*, quæ plane falsa sunt. V. Opponens vel probet negata, vel,

(*) Prückner, *artif. disp.* p. 84. (**) *Falsam universale ostendi & restringi quoque poterit per Instantiam, de qua consule B. SCHERZERI Manuale philos. P. VI. n. XII. seqq.*

vel, si allata respondentis non sufficiat responsio, excipiat, do-
nec VI. respondens id afferat responsi quod rem penitus eno-
det & exhauriat. Quo facto placide acquiescere, verita-
tique cedere debet opponens: sed si hic veritatis prae-
sidio tueri potest sententiam suam, nec respondentem de-
cebit cedere veritati. Quae specialiter sunt annoranda,
in sequentibus commodius tractantur capitibus. Hae au-
tem omnia *modeste* fieri debent, sincero erga veritatem
amore rem dirigente; omnibus vero cavillationibus, vo-
ciferationibus, vanis locutionibus, terminis durioribus ali-
isque suspicionibus plane sublatis; his namque veritas ma-
gis occultatur, quam explicatur.

§. XV. Qui de lana caprina instituunt certamina,
merito ab omnibus, quibus sanior concessa est mens, de-
ridentur. *Necessaria* aut *vere utilis* debet esse res aut quaes-
tio, circa quam certando versari desideramus. Ne di-
cam de iis, quae religioni reipublicaeque noxias continent
conclusiones; meo quoque iudicio, nec singularia, quae
docet experientia; nec nimis trita, lippis & tonsoribus no-
ta, aliaque inutilia genuinam certaminibus exhibent ma-
teriam. (*) Veritas, licet in ejus farinae minutis eruatur,
nullum tamen vel remotissimum tantum, maximeque exi-
guum & cum felicitate nostra & cum DEI gloria habet ne-
xum. Id propter vanas eas iudico contentiones, sapien-
tem prudentemque hominem minime decentes. Ab his
abstinere nos jubet Apostolus Paulus. (**) Et Seneca

C 3

mor-

(*) Non disputantium examini sunt exponenda, quae pietatem labefacient, quae utilitate laborem non compensant, quae supra vires sunt nostras ac nimium subtilia. ADRIAN. HEERBOORD in Omi. de Ratione disp. philof. (***) Epb.

IV. v. 24. II. Tim. II. v. 23.

morbum vocat. (*) Morbus autem solo nomine cuius in-
gratus est. Et tamen perniciosam hanc gangrænam a
Græcis acceperunt Latini, qui deinde non tam vitæ, quam
scholæ didicerunt; & ideo ab hac non sine causâ fortiti
sunt nomen. Rerum ab illis disputando pertractatarum
ratio ex sequentibus elucet quæstiunculis, quando exem-
pli causâ mira *anæstæa* deducere conati sunt, an cælum
empyreum satis luminosum. Quid DEUS egerit ante mun-
dum conditum. An corpus dominicum in ventre muris,
qui in muscipula circumfertur, adorandum sit. Quid a-
gendum cum mure isto, exenterandus sit & hostia conse-
crata in eo reperta, fideli ad comedendum offerenda, &
quæ id genus alia sunt, quæ ordine congestit B. JO. GER-
HARDUS. (**)

§. XVI. Non incongruum erit, sequentem huic ma-
teriæ annexere quæstionem: An de rebus quoque theo-
logicis certare liceat? BODINUS (***) dudum consultit,
omnes ut circa religionem & res theologicas tollerentur
disputationes: eas enim cœu turbas moventes conceperat.
Ast quod concertationes theologicas turbæ sequantur, ex
culpa hominum contingit non recte emendatorum, qui
aliis quoque valde bonis rempublicam turbare possunt
rebus, eam tamen ob causam non statim abrogandis. Res
bona laudanda, culpandus autem modus ejusdem iniquus.

Hoc

(*) Græcorum, inquit, iste morbus fuit, quæere, quem nume-
rum remigum, Ulysses habuisset: prior scripta esse Ilias,
an Odyssea: præterea an ejusdem esset auctoris: Alia
deinde hujus nota; qua sive continas nihil tacitam con-
scientiam juvant, sive præferas, non doctior videberis sed
molestior. (***) In Method. Stud. Theol. p. 302. seqq. Confer
D. FABRICII, *Consid. theol.* p. 187. seqq. (***) Lib. IV.
de Republica.

x. Anon.

Hoc responsi vicem suppleat in amovendis objectionibus, Weigelio alisque, quibus disputationes fastidio fuerunt, adscriptis. Sed forte nondum salva res est; nam, ut spectata fiant disputationes theologicae, efficere potest, quod illis admittis, vel revelatio subiceretur rationi, vel minimum imperfecta audiret illa, Logicam, ad quam spectant dissertationes, in subsidium vocans. Sed vero revelatio non data est homini, omni destituta ratione: potius quo magis emendata est ratio, eo feliciter subjienda erit revelationi, eo facilius fidem habebit Summo Auctori revelanti, quem omni exceptione cognovit majorem. Quomodo itaque humilis haec affectabit in revelationem dominicam? Deinde si propositiones in codice sacro contentae & in theologia pertractandae, commodo traduntur ordine; si in iisdem subjecti & praedicati arctus ostenditur nexus; si ex veritate revelata universali alia deducitur particularis; si ad informandos infirmos, ad convincendos item adversarios prudenter applicatur, quid derogat Scripturae sacrae? Haec autem sunt, quae sanior docere solet Logica, & in quibus praecipue genuinae consistunt disputationes. Salvator ipse & Apostoli ea omnia cum fructu adhibuerunt in refutandis veritatis hostibus. Manet canon Scripturae perfectus, licet jam laudata methodus in docendo vel defendendo illo sit occupata. Ordo iste conditio tantum est, ex parte subjecti, feliciter prudenterque docentis, requisita, ne quicquam addens perfectionis canonem perfectissimo. Et si adhuc animo dubitante aspicias Theologorum concertationes, lege quae Apostolus scribit ad Titum c. I. v. 9. Requirit ibidem; in Episcopo, ut sit δυνατός ελέγχειν τὰς ἀντιλήγουσας, ut sit capax caelesti contradicentes veritati solidissimis convincere argumentis. Meo iudicio & illud innuunt haec verba, quod Episcopus interdum in arenam disputatoriam descendere, nequeat deterrere.

Etare. Admittantur itaque innocentes, (*) sed utiles disputationes & omittantur, quæ ab indoctis, loquacibus, iracundis, invidis, nimis subtilibus & curiosis, aliisque vitiis scatentibus incongrue sunt admista. (**). Atque sic moderata certamina religionem non turbabunt, multo minus tollent, sed potius promovebunt. (***)

§. XVII. Mirabuntur forte nonnulli, quod in definitione simul finis omnium ultimi *gloria* nempe *DEI* fecerim mentionem, cum alias hoc sit inconsvetum. Sed respondeo illis: & me mirari eos, quod hunc, præ aliis observandum, omittant finem. Præsumitur, inquit, ? Scio & doleo, quod præsumatur & sic felicissime negligatur. Ostendunt hoc tot perniciosi atque deplorandi excessus disputationum. Quia itaque in certaminibus eruditorum maxime hic finis posthabetur, ea de causa clarioribus & significantioribus exprimendus est verbis. Post gloriam *DEI* ceu finem omnium rerum ultimum, & nostrum promovenda est *vem felicitas*, adeo ut tam proximi adificationem, quam nostræ salutis incrementum, quovis quæramus labore. Si hæc curate attendamus, omnia, quæ minime decent & quæ infelices reddunt certaminum successus, facile omitemus. Communes vero hi sunt actionum

(*) *LIPSIUS* Libro advers. dialogistam c. 3. Disputationes, inquit, non damno, si in loco, si inter idoneos, si cum modo usurpate. Locum censet Scholas, Academiæ, Collegia. Idoneos, rerum sacrum & philosophiæ peritos. Modum, ut contentio & subtilitas absit. (**). Hæc quibusvis temporibus improbata sunt. Vid. *FABRICIUS* consil. theol. p. 198. (***) Conferantur interim, quæ circa disputationes theologicas d. Etissime disserit Magnif. D. *BUDDEUS* in Proluf. Acad. de Theol. Polem. studio recte instituendo p. 4. seqq. quæ item advenit D. *FABRICIUS* l. c. p. 270.

numstrarum fines, proprius itaque hujus negotii est inquirendus. Hunc demum constituit *veritas vel invenienda vel confirmanda & ab hostibus vindicanda*. Quae si prioribus addas, perfectam certaminum habebis normam, consistentem in *gloria DEI, nostrae felicitate & veritatis genuina cultura*. Qui juxta hanc normam suas instituit concertationes, non facile aberrabit a recto & moderato certaminum legitimorum tramite. Si quis autem pro gloria DEI, suam quaerit gloriolam; pro aedificatione proximi, proprium appetit lucrum; & pro sua vera salute, nihil nisi voluptatem affectat, is quovis momento se turpiter dabit in certaminibus.

§. XVIII, Haec breviter de certaminibus in genere dicenda existimabam. Distingverem nunc ea, pro materia, quam tractant, ratione (1) in Theologica, (2) Juridica, (3) Medica, (4) Philosophica vel speciatim Politica; sed quia maximam partem nostrae curae vix esse dicuntur; potius pro duplici communicandi modo, duplicia esse affirmo 1. quae viva instituuntur voce; 2. quae scriptis absolvuntur polemicis. Uterque modus sua habet commoda, sua quoque habet incommoda; (*) uterque suas agnoscit leges & requisita. Operae itaque pretium esse duco, ut de iis breviter adhuc sequentibus agamus capitibus.

(*) Prior modus & ad inveniendam veritatem expeditior, & ad exercenda ingenia aptior: Posterior tutior, nec tot periculis, quae ex precipitantia oriri solent, obnoxius est. Ita Magnif. Dn. D. BUDDEUS Pbil. Instrum. P. III. c. I. §. II.

CAP. II.

De Certaminibus, quæ viva institui solent voce.

§. I. Varii dantur modi concertationum, quæ viva instituntur voce. §. II. Methodus Dialogistica, quomodo adornanda? §. III. Specialia ostenduntur Methodi illius commoda atque observationes. §. IV. De dissertationibus oratione continua seu discursu peragendis. §. V. VI. Brevibus explicatur Methodus Sylogistica.

§. I.

Uæ in genere ad hanc pertinent doctrinam, ex capite I. commode repeti possunt, cum quidem in finem, ut fundamentum hujus generis certaminum eo magis fiat perspicuum, & quæ in specie annotanda veniunt, commodius pertractari queant.

Qui historiam Philosophorum consulunt, cognoscunt, veteres varie disputasse, viva voce sermones miscendo. Quidam disputarunt per *continuum orationem*; quidam per *dialogos*; quidam per *inductionem*; per *seritæ*; quidam *methodo Megarica, Cynica, Sylogistica* & quæ supersunt aliæ disputandi rationes, quas omnes plenius explicavimus, nisi jam laborem hunc suscepisset Excellent. SCHNEIDERUS. (*) Quisnam autem modus sit antiquissimus, an continua oratio sive discursus, an dialogus, dubium videtur, cum pro oratione continua militare dicat jam laudatus Cl. Autor, quod 1. fit valde naturalis, 2. a primis statim

(*) Præstitit hoc peculiari dissert. de variis argumentandi methodis veterum ac recentiorum Philosophorum. Conf. quodq. M. GÜNTHERI diss. de modo disputandi Megarico.

tim Philosophis adhibita & ad tempora Zenonis Eleatis usque usurpata. Sed nescio, annon dialogus antiquitatem majorem sibi tribuere possit, cum 1. maxime etiam sit naturalis, & ideo 2. statim prima mundi aetate exercito, ut §. 3. c. I. allata testantur exempla. Interim puto, nihil derogare genuino horum modorum usui, licet multa distinctio farragine antiquitatem vel hujus vel illius ostendere recusemus. Hodie in disputationibus publicis plerumque adhibentur discursus & syllogismus, qui interdum quoque miscentur adeo, ut quod disputans quidam discursu proposuit, mox syllogismo includat. Optandum autem esset ut introduceretur quoque dialogus, ad veritatem eruendam defendendamque maxime utilis.

§. II. *Dialogorum methodus* alias *Socratica* audit, quod Socrates methodum illam, qua dialectici in aliorum abutebantur deceptionem, contra eos ipsos direxerit atque cum felici adhibuerit fructu. Ita ex CL. CLERICO judicat Dn. D. SCHNEIDER. (*) Requirit hæc methodus & ingenii acumen, hujusque mirificam celeritatem & animum præsentissimum. Consistit vero in quatuor maxime præceptis a Celsèb. CLERICO recensitis (**) explicatis, exemploque illustratis. *Primum* est: Qui hac methodo frui desiderat, ita se gerere debet, quasi ab eo, cum quo res ipsi est, vellet id, de quo certatur discere. *Secundum* est: Priusquam aliquid objiciat interrogans, ab eo, cum quo loquitur, si utatur verbis obscuris, interpretationem petere debet. *Tertium* est: Interrogantem oportet quærere de omnibus doctrinæ partibus, ejusque consuetariis, non quasi quicquam in iis reprehendamus, sed ut plenius doctrinam percipiamus; ita ut videatur Magister, nos discipuli. *Quartum* est: Si hæc non sufficiunt ad eum capiendum, tunc quærendum quibus argumentis nitatur.

D 2

§. III.

(*) *Loc. cit. Sect. III. §. VI.* (**) *In Logica sua p. IV. c. IX.*

§. 4. f. 99.

§. III. Hæc methodus cum magna in refutandis hominibus gaudeat vi atque efficacia, nobis quoque incumbit in congressibus eam adhibere. Si propter consuetudinem, contumacem tyrannum, in disputationes publicas introduci nequit, quid prohibet, si privatos inter nostros parietes, privatisque concertationibus, quas sæpius agredimur, cum fructu exerceatur? Quo autem felicius applicetur, circa unumquodque præceptum alia specialia observari possunt prudentiæ regulæ. In genere quidem notandum censet Dn. D. GERHARDUS, (*) quod in ejus modi disceptationibus, accurata materiæ, de qua disceptatur, requiratur notitia, quaerendo item & respondendo summo attentio; addo, nec leges communes bonæ disputationis negligendas esse, ut nempe 1. de fundamento, 2. de conclusionibus quaestiones instituamus. In specie vero circa unum præceptum, meo judicio, non sine commodo observandum est. I. Ut interrogans eo sit animo, quo veritatem, undecunque etiam veniat, libenter excipiat. II. Discendi cupidum se esse, signis, verbis vultuque ostendat candidis modestisque. III. Non ea quaerat, quæ maxime sunt levia, neque ad eum, quem sibi proposuit, faciunt scopum; hæc enim ratione respondens ad ulteriorem responsionem, redditur difficilior. IV. Quicquid quaeritur, verbis clavis distinctisque proferatur, ne quaestionum confusio respondentem immaturam pariat molestiam. V. Nec ita format quaestionem, ut respondens primo intuitu videat, se capi posse. Idem præceptum feliciter expedietur, si I. nihil quod obscurum est, præmittamus. II. Rationem quaestionis non in respondentis devolvamus tergum, accusantes ejusdem ignorantiam aut modi, quicquam clare proponendi, defectum; sed III. nostræ omnia ascribamus ingenii tarditati. IV. Semper studeamus ostendere, nos assen-

(*) In Phil. Rationali lib. II. c. XI. §. 36.

assentiendi paratissimos esse veritati. Illud præceptum eo certius consequitur finem, si I. quæstiones eo proponantur numero, qui ad rem explanandam exhauriendamque sufficit. II. Quæ præcipua sunt fundamenta aliquoties repetantur, ut respondens negare nequeat a se dicta esse, quæ sere protulit, asseruitque. III. varia producat, exempla & similia, quæratque an rem de qua disceptatio est, eodem sensu habeat atque exempla & similia, a nobis allata. IVum denique præceptum rite absolvetur, si I. perscrutemur omnia adversarii argumenta, an valida sint, an minus; II. attente accurateque inquiremus in eorundem cum re ipsa, circa quam versamur, connexionem. III. Cognitus vel in argumentorum vi vel nexu defectus statim indicetur & IV. rem ipsam inde falsam esse, ostendatur. Et si quæ alia sunt, quæ prudentia querentis suppeditabit. Hoc imprimis appendicis loco respiciendum, si respondens petitis & quæstionibus nostris lubens satisfacere recuset, aut verbis blandis miroribusque eo adigendus est, aut certamen ipsum abrumpendum, nisi in vanas nos præcipitare velimus actiones.

§. IV. *Omissionem continuam* quod concernit, solis eruditus & controvertendi ratione satis imbutis relinquendam esse censeo. Tyrones enim hac ipsa ad logomachias, vanasque locutiones felicissime ruunt, quibus nihil minus, quam verus disputantium acquiritur finis. Quo autem & eruditio eo felicius finis quaesiti fiant compotes, ordine procedant. Respondens vel alius quispiam thesin proponat, cui alter dubia enata opponat; ille cognita re formatoque statu controversiæ videat, an, quæ protulit hic, siæ contrariantur thesi; sin minus, indicet; si autem feriatur thesis, respondeat vel per distinctionem & restrictionem seu limitationem, vel per negationem probationisque petitionem; opponens probet quæ probanda petuntur; respondens prout iterum opus est, respondeat. Opponens exci-

piat; diluat respondens exceptionem, seque magis ac magis explicet, donec eruatur vel confirmetur veritas. (*) Ad infringendam autem propositionem falso universaliter adductam, tuto adhiberi potest *instantia*, vel *inverso*. (**)

§. V. *Methodus* tandem *Syllogistica* hodie usu est frequentissima. Ascribunt eam Aristoteli, quod, si ea sit mente, quia Aristoteles diligentior excoluit syllogismos, quorum clara vestigia Platoni jam fuerunt cognita, facile concedere possumus. Est ea *methodus*, qua omnium maxime mortales sunt abusi, adeo, ut jam ferme nihil nisi re-doleat scholam, viris & meritorum & officiorum gravitate conspicuis valde molestant.

§. VI. Potiora, quae circa hanc methodum notanda sunt momenta, consistunt in *modo* & *processu* disputationis. *Persona* enim, quae sunt *opponens* & *respondens*, a cujus partibus plerumque stat *moderator*, requisita sua ex capite addiscere possunt. Celeritas ingenii hujusque methodi curata requiritur notitia. *Materiam* ad nostram felicitatem vel necessariam, vel vere utilem esse debere, praecedens evicit caput. *Modus* autem est *syllogismus*, in se quidem innocens praesertim si naturalem sequitur ordinem, cujus generis imprimis sunt syllogismi categorici primae figurae. Assumunt Philosophi non tam rem syllogismo proferendam, quam potius ipsum syllogismum curare inciperent, aberrarunt a commoda & genuina communicandae veritatis ratione. Mirifice exinde multiplicarunt syllogismos per figuras, modos, variaque genera. Inde insignes natae sunt difficultates, quae magnam syllogismo inusserunt maculam. Circa figuras multas excogitarunt regulas, quae magis cum labore, quam cum fructu applicantur. Varias id propter quaesiverunt vias eruditi, quibus adhibitis dif-

(*) Confer quae observavit Cl. SCHNEIDER, l. c. Sect. II.

(**) B. SCHERZERUS conferri potest. loc. cit.

facultates illas evitare possint. Notum est principium cuiusdam anonymi in arte cogitandi, (*) esse nuper editae praefationem praemisit doctissimam Magnif. Dn. D. *BUDDEUS*. Est autem illud sequens: In omni syllogismo quoad formam bono, conclusio debet contineri in praemissis, adeo, ut, si conclusio est affirmans in utraque praemissarum certa contineatur ratione, maxime vero in majore: Si vero conclusio est negativa, tunc in ea praemissa; quae negans est, continetur. Quibus ita positus, fuit: In quo syllogismo conclusio non continetur in praemissis, ille quoad formam non est bonus. Exempla haec omnia faciunt clariora, quae vid. in cit. autore c. 10. & 11. Alii (**) intimius rem penetrarunt, ex ipsis visceribus morbo illi medelam quarentes. Si conclusio, inquit jam laudatus Dn. D. *BUDDEUS*, (***) recte consideretur, si deinde consideretur medius terminus & expendatur ejus cum terminis conclusionis collatio, an haec rite instituta sit, facile res expediri potest.

§. VII. Haec de forma syllogismi, jam brevibus ad materiam, circa quam processus disputationum viva voce, instituendarum notandus est, pergamus. Duo praesertim, sunt disputantes, *Opponens* & *Respondens*, quorum unicuique officia quaedam incumbunt attendenda. *Opponentis* officia tribus praecipuis absolvuntur punctis I. ut proponat objectionem. II. ut eandem probet. III. ut ad respondentis excipiat responsum. Officia *Respondentis* itidem tribus comprehenduntur momentis. I. ut assumat argumentum &, si opus fuerit, probationem petat. II. ut ad probationem opponentis respondeat vel concedendo, vel distinguendo, (***) vel negando, III. ut ad exceptionem novam respon-

(*) P. III. c. 10. § 11. (**) *Ut Celeb. CLERICUS in Log. P. IV. c. V. (***) Phil. Instr. P. I. c. III. §. XLIX. (***) Consue. quae ad distinctiones rite formandas praescripsi B. SCHERZERUS in Manuali Philos. P. V.*

Spondeat. Cætera omnia, quæ circa hæc disputationes observari merentur, ad tria jam adducta referri possunt capita. Cum autem ea in multis libris uberrime sint confignata, ne actum agere videar, ad ejus generis libros lectorem benevolam mitto. Legat præ aliis Jac. Thomasi appendicem Log. Erot. de methodo disputandi. Magnif. Dn. D. Buddei Phil. Instrum. P. III. c. præsertim II. & III. CL. Titii artem cogitandi c. XVI. & XVII. Si placet evolvi quoque ex antiquis possunt Hornejus de processu disputandi, Felvvinger de disputatione, Pruckner de artificio disputandi, & qui instar omnium est, ipse Aristoteles in Organo suo, ad cujus explicationem valde conducit Michael Piccartus in Organo Aristoteleo. Cave tamen discas ab his ultimis, quomodo artificia bellica seu stratagemata in nostro negotio impie applicari possint; ab his enim certissime sanior abhorret mens.

CAP. III.

De Certaminibus, quæ scriptis, ut vocari solent, polemicis instituuntur.

- §. I. *Proposita tractandi ratio explicatur & excusatur. §. II. Quid in scribendo certantibus requiratur præsertim quoad intellectum? §. III. Quid speciatim quoad voluntatem? §. IV. Quenam legitima causa impellens scriptis certantium? §. V. Quisnam modus & quanam processus ratio? §. VI. In arbitrariis nostra sententia brevibus exponitur.*

§. I.

DE Scriptis polemicis si multa commentari vellem, audacia, superbiaque infimulari facile possem, cum eruditissimos viros iis implicatos, eosque sapius aberrantes animadvertamus, quibus vel adhortandi vel dehortandi conatu præscribere viderer, cum

tum tamen eorumdem discipulum me profitear lubentissime. Cogitationes quasdam tantum, easque perbreves literis sum demandaturus, eum quidem in finem, ut meo modo tenuitas atque infirmitas magis exerceatur & instruat. Notanda vero sunt circa scripta polemica vel generalia vel specialia. Illa capite primo, prout occasio & vires permiserunt, tetigi. Circa hæc itaque meditationibus nostris maxime occupabimur. Hæc partim plane sunt arbitraria, partim a prudenti minimum requiruntur homine, si omnia necessaria esse negares. Illa cuius relinquimus, cum his maxime rem habentes, ex quibus tamen potiora tantum annotabimus, subiectum nempe, causam vere impellentem, modum item, & processum rationem.

§. II. *Subiectum* eruditum requiri, ex præcedentibus facile concludere licebit. Postulat hoc genuinus horum certaminum finis, gloria DEI, proximi & propria ædificatio veritatisque salutifera cultura. Quæ omnia nemo consequi potest, nisi qui intellectu & voluntate est emendatus i. e. eruditus. Quoad *Intellectum* præprimis requiritur legitimus controvertendi modus, dextre interpretandi accurateque sententias dijudicandi scientia, rerum item, minimum de quibus contentio est, solida, vera & sufficiens cognitio. Absint autem quæcunque sub præiudiciorum veniunt nomine; imprimis præiudicium falsæ hypotheseos, logomachia (*) item, obscuræ, ambiguae, scandalosæ ac duriores voces, nimius terminorum scholasticorum cultus (**), ignoratio elenchi, dissensio in fundamentis primis, & quæ alia sunt genuinum finem scriptis polemicis denegantia.

E

§. III.

(*) De quibus evolve Cl. Werenfelsii elegantissimam de logomachia eruditorum dissertationem (**). Quævis perniciosam huius morbi vim? evolve controversiam de voce formaliter, satis notam.

§ III. In *voluntate* requiritur sincerus erga veritatem amor, cujus ope & gloria DEI & proximi edificatio ea capiet incrementa, quæ dixeris incredibilia. Exeat itaque è pectoris scrinio, quodcumque huic contrarium est amori. Exulet omnis *voluptas*, quæ non patitur, ut nova aliqua veritas accurate consideretur, & num vera sit vel falsa, dijudicetur; quæ omnia carni contraria, quamvis in se verissima, pro falsis reputat stolidissime. Exulet omnis *ambitio*, quæ efficit, ut inferioris sortis hominem una cum veritate inventa habeamus despectui; ut inferior è diverso ex solo scribendi pruritu, quo magis inclarescat, illustriorum virorum arrodat labores; ut convicti licet, nullo modo tamen cedant veritati; ut quibusvis verborum coloribus ea de causa nostram defendere conemur opinionem, quam, quod falsa sit, sufficiens ostendit demonstratio; ut porro aliorum, sub zeli specie, nos constituamus iudices; ut nos aliis doctiores semper credamus; ignorantiamque insignem in aliis supponamus. Exulet yana *avaritia*, quæ nos in eam præcipitat cecitatem, ut quorum commodo lubentes fruermur, eos scriptis polemicis aggredi, famæque bonæ malam inurere notam haud erubescamus; ut quicquid nostro lucro noxium videtur, pro falso agnoscamus. Exulet imprimis quodque *invidia*, cujus perniciosis subsidiis multæ christiano nomine indignæ oriuntur controversiæ. (*) Exulet me-

(*) Collegit plerasq; species Celeb. CLERICUS, peculiari diff. de argumento theologico ab invidia ducto. Non incongruum erit, easdem brevibus recensere. Sunt autem sequentes XVI. Ut invidia creetur I. sententia, quæ oppugnetur, male explicatur. II. Nominibus invidiosis infamatur. III. Cum invidiosorum hominum dogmatibus confertur. IV. Exaggeratur momentum questionis. V. Invidi redduntur boni, quod votibus nonnullis a Theologis

tus animos hominum corrumpens, ut hypocritas agant. Exulet tandem omnis *falsa suspicio* de adversarii nostri animo hæretico, vel alia ratione nobis infenso. Per literas prius experiamur, quænam genuina adversarii sit mens. Et si dubium est, cui primum literas mittere incumbat, is incipiat, qui præ adversario suo veri christiani nomen mereri desiderat.

§. IV. *Causa impellens* alia est in concertationibus circa eruditionem humanam, alia circa divinam. In eruditione humana non adeo necessaria sunt certamina, quam in eruditione divina seu theologia; illa enim felicitatem maxime temporalem; hæc cœlestem concernunt. Illa è diverso non adeo infigne præbent scandalum, quam hæc. Ubivis ergo prudenter nos gerere decet, ne negligamus necessaria, sed & ne tam strenue quæramus minus necessaria aut plane inutilia. In utraque vero eruditione nos ad certamina recte impellit, vel *rei*, vel *fame*, vel *utriusque* necessitas. In humana tunc demum *res* licitam requirit disputationem, si I. veritas quædam fundamenti salubrioris loco posita destruat; si II. quid contra honorem

E 2

norem

gis inventis uti nolint. VI. Studiosè occultantur rationes, quibus refutanda sententia nititur. VII. Tacentur incommoda, quibus premitur sententia defendenda. VIII. Prætermittuntur ea, quæ invidiam amoliri possent. IX. Invidiosa consuetudina deducuntur ex sententia eorum, qui oppugnantur. X. Malignis suspicionibus premuntur. XI. Novitas illis objicitur, quasi crimen. XII. Consensu hominum potentiorum opprimuntur. XIII. Miscentur in disceptationibus, quæ cum iis habentur multa, quæ ad rem nihil faciunt, sed quæ invidia creandæ apta sunt. XVI. In deteriorem partem accipiuntur. XV. Provocatio fit a peritis iudicibus ad imperitos. XVI. Adversarii denique quasi immorigeri Magistratibus infamantur.

norem DEI reipublicæque commodum afferatur ; si III. assertum quoddam veritatis cujusdam cœlestis post se trahat ruinam. *Fama* labefactatio defensionem postulat , si I. per eam veritas naufragium facere videatur ; si II. officium , quo quis fungitur ob erroris accusationem despectui habeatur ; si III. error , cujus quis arguitur , valde sit periculosus ; si IV. alia ratione accusationis contrarium monstrari nequeat. Quibus rite politis, aliquis moderatum certamen tuto aggredi potest. Si enim veritas vel immediate, vel mediate per famæ corruptionem destruitur, via, qua itur ad veram felicitatem, præcluditur. Hanc vero omni labore aperire, apertamque conservare tenetur quisvis, cui id efficiendi concessæ sunt vires. Requirit hoc & nostra & proximi felicitas, ad quam creati sumus, quam si negligemus, in nos atque proximum, & quod sequitur, in DEI voluntatem effemus injurii. Certamina quod concernit theologica, nolo quicquam decernere, quia ad alienam spectare dicuntur messem, in quam falcem philosophicam mittere, mihi non erit integrum. Accedit, quod ea omnia, quæ huc referre possem, dudum eruditissime, ut solet, absolverit *Summe Rev. Dn. D. BUDDIUS* in *diff. de moderamine inculpate tutelæ in certaminibus theologicis.*

§. V. *Modum* quod concernit, Syllogismos fastidiant scriptores. (*) *Dialogus* autem adhiberi non potest, quia certantes inter se sunt absentes. Optimus itaque modus erit *oratio continua seu discursus apte formatus.* *Processus* ratio post generalia in sequentibus consistit breviter enarrandis. i. Accurate inquirendum & detegendum est controuersie fundamentum, vel primum, ut dicitur, falsum ; hoc enim diruto, facile & cætera, quæ superstructa sunt, cor-

(*) *Vid. Illustris THOMASII Ausübung der Vernunft-Lehre*
c. 5. n. 36.

corruent. II. Demonstranda est illius falsitas. Fieri hoc potest vel a priori, vel a posteriori. A priori demonstratur falsitas, si clare indicatur, illud cum principio communi, vel minimum cum veritate universaliori eaque certa minime connecti. A posteriori ostenditur fundamenti falsitas, si conclusiones falsæ, ex eo deducuntur, innuentes, se filias falsas ex falsa progenitas esse matre. (*) Conclusio enim particularis semper continetur in aliqua generali, minus generalis in magis generali: Si itaque tota generalis vera est, conclusiones exinde rite deductæ cœn partes, falsæ esse nequeunt. Si vero falsæ deprehenduntur, certo indicant, veritatem generalem, in qua continentur, falsam esse. III. Nostræ quoque sententiæ brevis confirmatio accedat, ut ostendamus sententiæ nostræ accuratam cum veritate generali certâ, vel cum principio communi, connexionem.

§. VI. Quomodo autem quis hæc omnia bono tradat ordine, proprio potius relinquitur arbitrio. Mihi sequens arderet modus: ut cognito primo controversiæ falso, doctrinam ejus contrariam sed rectam breviter & quatenus ad rem requireretur negotium, exponerem. Deinde accuratam, instituerem applicationem ad controversiam, inspersa ponderis & utilitatis illius ostensione. Tandem recenserem primum falsum, refutaturus illud ex doctrina, quam prius explicaveram solidisque probaveram rationibus. Id quod consuetariorum more fieri posset. Interim si aliis alia placeat methodus, mihi non erunt contrarii. (**)

Epilogus

Hæc sunt B. L. quæ de *Certaminibus in genere*, de publicis *disputationibus viva voce instituendis*, de *scriptis* item *poëmaticis* breviter sum commentatus; ea enim, quæ ab aliis jam

E 3

uberi-

(*) Vid. *Illustris THOMASII l. c. n. 42. seqq.* (**) Confer *Dn. D. GERHARDI Phil. vision. L. II. c. XL §. 41.*

uberius sunt exposita, datâ omni opera, ne actum agere viderer. Nihil itaque superest, quam ut DEO agam gratias, Te vero obnixè rogem, ut meas qualescunque cogitationes, qualicunque methodo conscriptas, æqui bonique consulas, sciasque, me umbra tantum delineasse rem, alias totum requirentem tractatum, quem vel doctioribus, vel commodiori minimum tempori relinquendum esse, censeo.

COROLLARIA RESPONDENTIS.

I. Per certamina eruditorum insignem in modum promovetur eruditio.

II. Nimia memoriæ cultura eruditionem magis impedit, quam adjuvat.

III. Nec multa librorum lectio, nec frequens collegiorum visitatio sufficientia sunt ad obtinendam eruditionem media.

IV. Nihil solius scientiæ ergo addiscendum.

V. Etiam foeminae, quid? quod rustici eruditionis subjecta sunt capacia.

VI. In prima teneraque ætate statim veræ eruditionis ponenda sunt fundamenta.

00 A 6357

ULB Halle

002 845 008

3

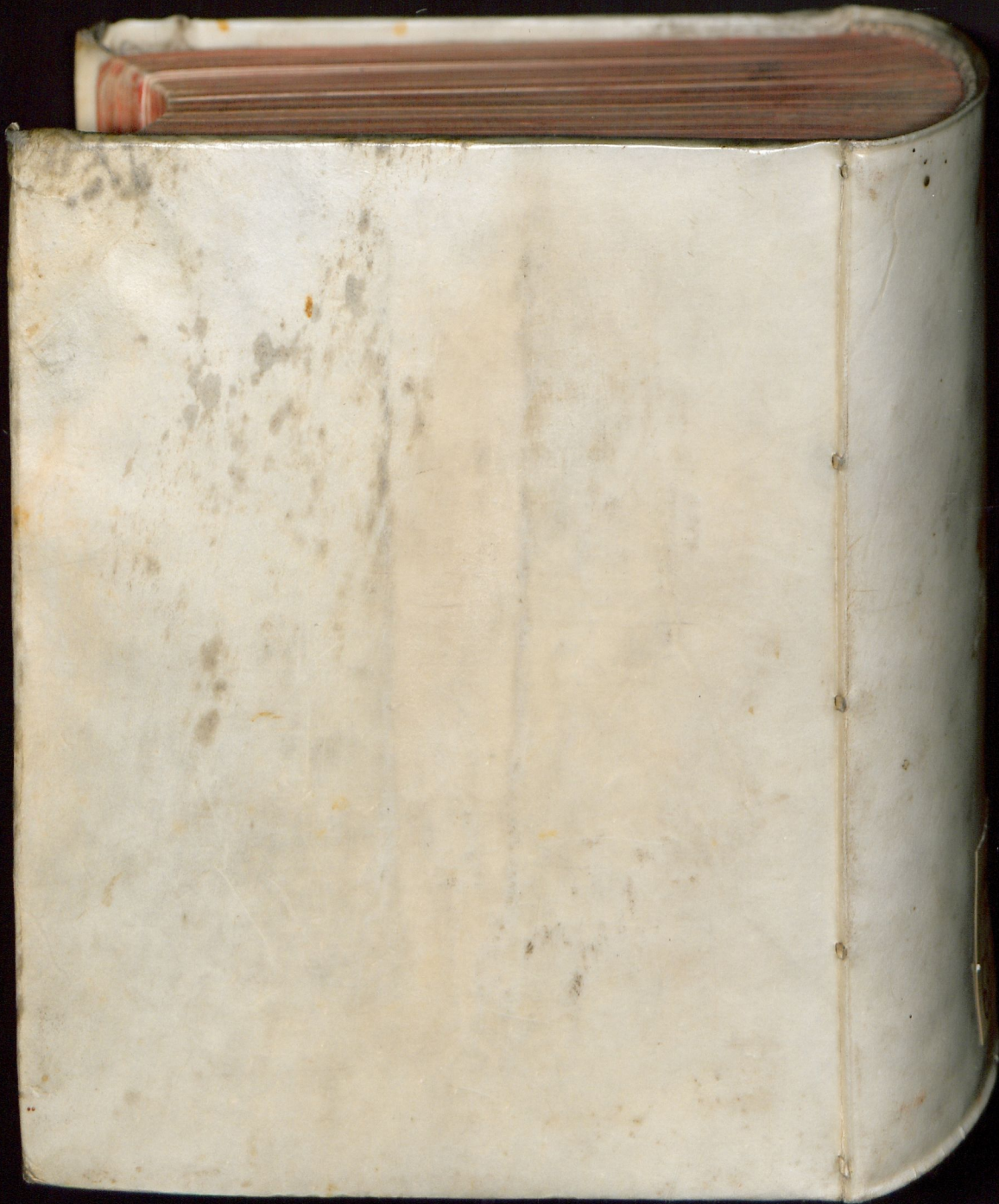

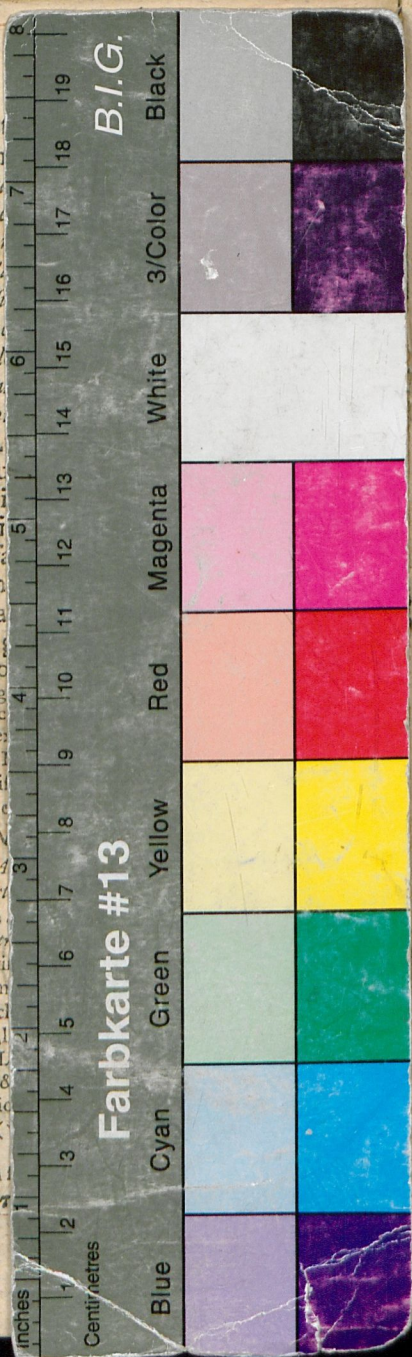
56.

v> 98

Rebo

DE
**CERTAMINIBVS
ERUDITORUM RITE
INSTITUENDIS**
DISSERTATIO

Quam

AUXILIANTE GRATIA ALTISSIMI
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO

GVILIELMO HENRICO

DVCE SAXONIE IVLIACI CLIVIE MONTIVM AN-
GARIÆ ET WESTPHALIE reliqua

Amplissimi Philosophorum Ordinis consensu

In Academia Jenensi

D. Maji. A. D. MDCCX
publico eruditorum examini submittent

PRÆSES

IO. IACOBUS LEHMANN

ERFF. PH. M. & TH. C.

ET RESPONDENS

IO. GVILIELMVS LUDOLFF

ERFF. PH. & J. V. C.

JENÆ,

LITTERIS MULLERIANIS.

